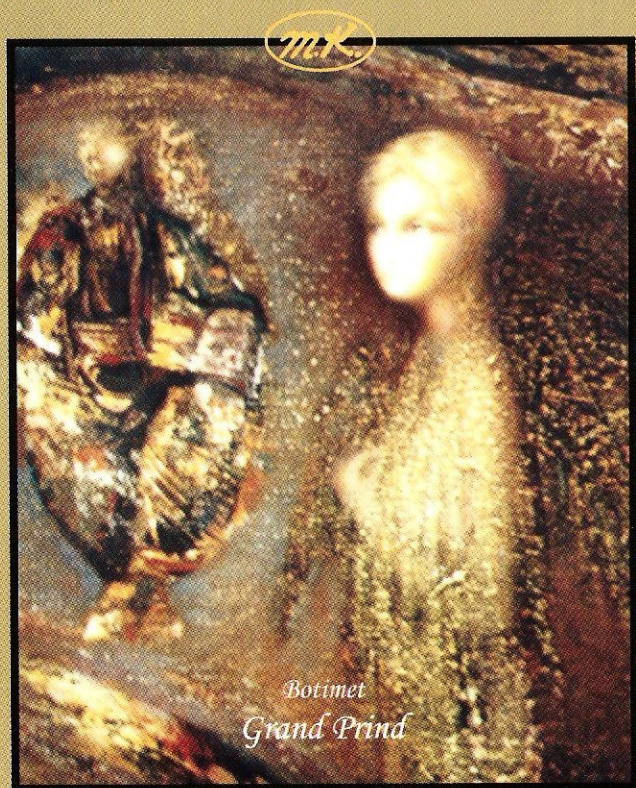

— KUTELI —

E MADHE ËSHTË GJËMA E MËKATIT

(TAT TANUSHI I BUBUTIMËS)

Botimet
Grand Print

E MADHE ËSHTË GJËMA E MËKATIT...

(TAT TANUSHI I BUBUTIMËS)

Botimi V

RRËFIME NGA LIQERI
I KALTËR

E MADHE ËSHTË GJËMA E MËKATIT

L e g j e n d ë

Mitrush K U T E L I

Mbaruar në Tiranë
më 16 Shkurt 1947

Daktiloshkrim i origjinalit

Rrëfime nga Liqeri i kaltër

E madhe është gjëma
e mëkatit... ¹⁾

(TAT TANUSHI)

E madhe është gjëma e mëkatit, po e madhe
edhe fuqija e hirit të priftërisë.

Sepse hiri mburon nga Zoti.

Edhe ndaj Zotit të pamundurat bëhen të
mundura, me anë të hirit e të fjalës.

Këto të gjitha janë të shkruara në Shkronjë dhe
ne preps²⁾ t'u zemë besë, si preps t'i zemë edhe
rrëfimit që do rrëfejme, sepse ky është i vërtetë
edhe ka ardhur nga të lashtët, gojë më gojë.

¹⁾ Punuar pas dy legjendash të dëgjua në Pogradec. (Sh.a – shënim i Autorit)

²⁾ preps (gr.vj. – greqishtja e vjetër) – duhet (sh.p. – shënim i përgatitësit)

Dhe ne po e shkruajmë në kartë ashtu si e kemi
dëgjuar për të dëshmuar, me anën e tij, fuqinë e
hirit – që të lavdërohet emri i Tënëzot në jetën e
jetëve.

Amin.

I

Rronte në kohrat e para në gjirin e Kishës së Lindjes një prift me emrin Tanush. Ay ungjillëzonte në një katunt të Ilirisë, enoria e Apollonisë, që është në grykën e Aousës¹⁾ së vjetër. Emri i katundit është Bubutimë, si pas zhurmës që bën deti. Paralajmërojmë lëçitësit të mos e kërkojnë këtë katunt të lashtë në vëndin ku pat qënë klhisur²⁾ sepse e kanë shembur tërmetet e luftrat dhe vëndin e mbulon sot një pyll i dendur.

Të fundit njerës që dinin të na tregojnë gjyrmat: Tat Tanushi, Imzot Nikanori, një bari edhe njëmbëdhjetë priftinjtë të asaj krahine, flenë sot gjumin e tokës dhe ne s'kemi fuqinë t'i sjellëm prapë në jetë që t'i pyesëm. Një gjë që dihet mirë është se Bubutima ka qënë një katunt i math, jo shumë lark nga deti që i thonë Adriatik. Vëndi është i bukur sepse toka bleron në të katër shtinat e motit, sepse kodrat janë të veshura me ulli e portokall edhe sepse flokja e dëborës nuk zbret përveç se rallë – një herë në shtatë vjet. Dhe as ahëre kur zbret, dëbora nuk shtrohet përdhe mbasi

1) Aousa – emër i lashtë i Vjosës (sh.p.)

2) klhisur (gr. vj.) – themeluar (sh.p.)

tretet në erë. Qiparisa të gjelbër tregojnë majë kodrave vëndet ku më parë ngriheshin faltoret e perëndive të shumta, të cilat, më von, besnikët ia blatuan Perëndisë së vetëme që shfaqet në tri fytyra. Midis qiparisave janë shtrartet me kryqe ku prehen të fjeturit mbë Zotin.

Pa fjalë se gjithë toka e botës është e bukur, sepse, si thuhet në Shkronjë, "dheu është vëndi ku Zoti mbështet këmbët", po m'e ëmbël nga të gjitha është toka e anëdetit të Ilirisë, enoria e Apollonisë. Pra dhe Bubutima.

Këtë e kanë për të parë lëçitësit në qoftë se do kenë durimin të këndojnë rrëfimin që do t'iu shtrojmë përpara.

Si thamë, rronte dikur në gjirin e Kishës së Lindjes një prift me emrin Tanush. Sipas të folurit të vëndit njerëzija i thoshin Tat Tanushi, po më shkurt Tata edhe Urata – emër që përdoret edhe sot në atë krahinë.

I mësuar fort nuk ish (si ngjet shpesh në shërbëtorët e Kishës së Lindjes) po, (si ngjet edhe më shpesh, në gjith atë Kishë) kish besë të madhe në sa janë shkruar e këndohen.

Pra, besa ish fuqija e tij e madhe.

Tata e dinte nga Shkronja dhe nga fjalët e atërve të shenjtë se Ynëzot, shenjtorët edhe ëngjëjt e tij i matën e peshojnë çdo punë, çdo fjalë e çdo mendim dhe u ruhej së tepërmi leqeve të mëkatit. Dhe ças

për ças – si shpresëtar i drejtë – lutej për faljen e mëkateve të kryera me dashje e pa dashje.

Gazi i dytë i Uratës – pas Tënëzotit – ish Kalija, e shoqja.

Për atë ay kish veshur petkun e priftërisë, dyke rrojtur midis njerëzve edhe mëkatit. Sepse përndryshe do kish marrë rrugën e manastireve, si oshënar, ose të shpellave, si ashkëti, për t'u lutur atje për mëkatet e rënda të gjithë botës.

Kaqe fli i kish bërë ay trupit të gatuar me baltë që është burgu i shpirtit.

Dhe Kalija, e shoqja, ish me të vërtet e vlerëshme për këtë.

Sepse ajo ish e bukur midis të bukurash dhe e desh me fuqi të madhe burrën e saj.

Tat Tanushi e kish sjellë atë nga detet e larguara të Lindjes tek kish shoqëruar dikur Imzot Angjirin e Apollonisë, për të pirë ujët e mburimit të shtatë urtësive e për të mësuar mjeshtërinë e të zografisurit me bojë, ar edhe argjënt. Si e kish njohur e dashuruar me vrullin e gjakut të ri, ay e kish sjellë në kopenë e berrave të Zotit, me anë të pagëzimit. Emri i saj i vjetër ish Noemi, nga Galilea e Judhesë. Ajo pat lënë fenë e prindërve të saj dhe prindrit e saj dhe vëndin e saj nga dashurija e madhe e Tanit. Kjo gjë iu ish shkrojtur atyre, të dyve, si vepër e mirë në Librin e jetës, si iu pat shkrojtur më parë Ruthit që u bashkua me Boozin.

Po në dyzet ditët e ndarjes për t'u bashkuar me Zotin, me anë të hirit, Tat Tanushi pat ndjerë thellë, në mish e në frymë, mungesën e së shoqes.. Sepse mishi dhe shpirti i tij kërkonte Kalijen më fort nga çdo tjetër gjë.. Kjo pat qënë e para ndarje e tyre, pas të njohurit.

Lëçitësit mundet të mos i pëlqejë një gjëmë e tillë po neve preps ta themi si pat qënë, pa shtuar e pakësuar gjë. Dhe në qoftë se ay nuk ze besë i kujtojmë se është thënë: "dashuri, sa më shumë pi nga mburimi yt, aqë më shumë et kam!" Kjo gjë i afrohet shumë së vërtetës.

Nuk ish e bardhë nga fytyra vashëza e Galilesë, po kish shijë e hire për të zëvendësuar së tepërmi të bardhët e fytyrës, si kundër se është shkrojtur në libren e Këngëve prej Sollomonit të birt të Dhavidhit, mbretit të Izrailit: *"E zeshkë jam, po e bukur, o vasha të Jeruslimit! E zeshkë si tendat e Kedarit, e bukur si qilimat e Sollomonit"*. Po veç kësaj, me sa e di unë, të dashur lëçitës, dashurija nuk është as e bardhë, as e zezë e as tjetër ngjyrë, po vetëm dashuri dhe as gjë tjetër. Ajo është si era: fryn ku do vetë dhe ne i dëgjojmë buçitjet.

Dhe shtati i Kalijes nuk ish i gjatë fort, po i hollë sa ta shkonje nëpër ruazë. Dhe kurmi i saj me sisë të forta mbante erë zëmbak. Një mituri dukej vashëza e Galilesë pranë shtatit ilirian të Tat Tanushit, po ashtu si ishin që të dy – ay i bardhë, ajo e zeshkë; ay i gjatë ajo e mitur; ay ilirian, ajo

judhee – dashuroheshin egërsisht. Kjo, o lëçitës, nuk është asfare një çudi e pathënë. Sepse, a s'kini parë ju pëllump të bardhë e pëllump të zi të dashurohen aq fort sa të mos i druhen as hargut të gjahtorit që sjell vdekjen? Dhe ç'është ngjyra përpara shpirtit? Ato ndajnë, që të bashkojnë.

Sikundër drita e dy qirinje të ndezur bashkohet për t'u bërë një dritë e vetëme, ashtu dhe zemrat e tyre digjeshin e bashkoheshin më një. Tanushi i mësoj asaj ëmbëlsinë e fesë së re, po ajo i mësoj atij fuqinë e fesë së vjetër dhe që të dyja u bënë një, si bëhet një, dyke u bashkuar, Drini i Bardhë me Drinin e Zi.

Pa dyke e patur Kalijen pranë fjalët e të kënduarat e Tatës ishin kaqe të ëmbla sa mblidheshin aty, në kishën e Bubutimës, besnikë nga shtatë katunde rotull që ta dëgjojnë atë. Sepse një pah i bardhë drite zbriste reth kryes së tij kur fliste e këndonte edhe shtëpia e Zotit mbushej me urtësi e bukuri të zbritur së larti. Dhe shumë herë vetë Imzot Angjiri pat ardhur në Bubutimë të dëgjojë të kënduarat e Tat Tanushit – dhe të gëzohet së bashku me besnikët.

Në orët kur nuk i shërbente Zotit ay zugrafiste shenjtorë me mjekra të bardha ose gëdhente në dru. Prej një copë druri të vdekur, ay nxirte jetë e bukuri.

-Më folë, zemra ime – i thesh Kalijes – ç'të nxjerr prej këtij druri?

Ajo mendohej:

-Dua profitin Ili ose Shëndëllinë e fesë së re. Me vetulla të rënda, buzë të trasha e mjekër të derdhur tatëpjetë, si lumënjtë e Galilesë. Kështu e dua.

-U bëftë dëshira jote.. - i thesh Tata, i mësuar të flasë me fjalët e kishës.

Dhe sapo Tanushi shtrohej të gëdhendë, Kalija dridhej prej një dridhjeje të mbrendëshme - ushëtimë që i vij së thelli nga Moisiu, njeriu i Jahveut - edhe thesh:

-Jo, Tan! Mos gëdhend profitin Ili në dru.. Sepse shkruar është: mos bëj të gëdhendura që i ngjasin Zotit dhe njerësve.

Tanushi buzëqeshte edhe i fliste asaj mbi kuptimin e myshtertë të korave e të të gëdhendurave në Kishën e madhe të Lindjes. - Mbi këto - thesh ay - kanë folur e lidhur një kanun të veçantë prindërit e shenjtë në të Shtatit Sinodh të Kishës. Me anë të korave - pas bekimit të tyre - të lartat zbresën mi dhe, midis njerësve. Dhe ne kur falemi përpara tyre nuk i falemi as drurit, as ngjyrave, as arit dhe as argjëndit që është për'to, po frymës që zbret prej së larti të dëgjojë lutjen tonë.

Kalija dëgjonte e magjepsur fjalën dhe tingëllin e zërit të tij dhe e vështronte me sy të mëdhenj, të ngjyer me dritë.

-Mirë, Tan, bëj ç'të duash ti, po jo Ilinë..

Dhe ay linte profitin e math të Izrailit për të gëdhendur tjatër gjë: një luan me fytyrë njeriu e

krahë shpeshi, një pëllump në fluturim, një kryq.
 Me dorën e tij ay bëri qelqin e kungatës në të cilën
 pat mbledhur – shtrat mi shtrat – gjithë bukurit e
 qjellit dhe të tokës: ëngjëj, shpeshë, bimë, pemë.
 Edhe kish bërë shëndanë për të ndezur qirinj, të
 vështjellë me pëlhurën e simboleve e të myshtereve
 të cilat nuk i është dhënë çdo njeriu t'i kuptojë.

Sepse nër'to Zoti fshihet dyke u zbuluar.

Po lumtërija e Tatës nuk ish e plotë. Një
 sëmundje e ligë – lëngjyer i thesh bota në rethet
 e Apollonisë – i bluante ças për ças jetën Kalijes,
 së shoqes. Dhe si ia bluante e bënte dita ditës
 më të ëmbël, sa nuk e shihnje dot me sy as sa të
 nëmëronje një, dy, tri. Sepse fytyra e saj vishej
 në një pah drite si drita e hënës mi ujra. Po drita
 e hënës është pa jetë, kur se drita që mbulonte
 fytyrën e Kalijes ish e gjallë. Ajo kish po në atë
 kohë edhe bukurinë e të vdekurit edhe të të gjallit.

Nuk di në them mirë ç'dua të them, po edhe ata
 që më kanë rrëfyer rrëfimin mbeteshin të tronditur
 në këtë prag, kur flisnin për bukurinë e saj. Sytë e
 vashës së Galilesë të rethuar prej një unaze drite
 – si i ngjet shpesh edhe hënës në qjell kur afrohet
 shiu – ishin si të shkruar me kalem argjendi,
 gjithmonë të lagur me ujë të gjallë, gjithmonë të
 ndriçuar. Dhe buza e saj e hollë kuqonte si lëngu i
 shegës. Pa me që barku i saj nuk kish lidhur pemë,

si barku i gjithë grarisë, kurmi i mbeti përngaherë si kurm virgjëreshe. Dhe të ecurit të saj ish i lehtë si vrapi i kaprolles në pyjet e dendura të Ilirisë.

Kjo ish Kalija e Tat Tanushit e ardhur nga detet e Lindjes edhe e hyrë në vathën e Zotit me anë të pagëzimit.

Aqe shumë e desh Urata Kalijen sa trembej nga lumtërija e tij dhe i lutej Tënëzotit mos ia shkruajë si mëkat. Dhe falej nat e ditë përpara korave të shenjta dhe diqte temjan, vaj ulliri e dyllë blete – për shëndetin e saj.

-Noemi – i tha një ditë kur gjithë anëdeti i Ilirisë digjej në flakë si lavdija e Jahveut në malin Sinaj – Noemi!

-Folë, Tan – i tha ajo dyke u mbështetur pas trupit të tij.

Dhe ay s'fliste. Vështronte djellin që fundiste në det edhe nuk fliste dot.

-Folë Tan – i tha ajo përsëri edhe i preku dorën e zjarrtë me akullin e dorës të saj.

Ay i vështroj që lart kurorën e flokëve të buta, qepallat e gjata dhe tatëpjetë vijën e gjireve të forta edhe foli:

-Noemi, dua të të them një gjë të re që s'ta kam thënë kurrë. Një të fshehtë të vulosur me shumë vula.

Kalija e vështronte dyke buzëqeshur dhe priste.

-Dua të them, Noemi, se të dua kaqe shumë, kaqe shumë...

Ajo qeshi dhe i goditi gjoksin me grushtet e saj të vegjël.

-Tan, këtë ma ke thënë mijra e mijra herë.

Pastaj befas e preu të qeshurit.

-Dhe sa herë të tjera të ma thuash aq më shumë et do kem të të dëgjoj.

Ay vazhdoi, sikur s'e pat dëgjuar fare:

--- dhe s'ka tjetër gjë as në dhe, as në qjell, as në ujra që ta dua sa ty..

-Tan! – i thirri Kalija.

Ay nuk u përgjegj po e mori në krahë edhe e ngriti gjer në degat e bajameve. – Shëko – tha – bajamja lëshoj burbuqe. Së shpejti do çelë. Dhe ne do kemi këtu dëborën tonë, Kali: lulet e bajameve. Ti e di si zbardhet vëndi kur çel bajamja?

Sytë e tij ishin të njomur. Dhe as ay vetë nuk dinte përse.

Ajo i tha:

-Vështro lart, Tan, ç'janë ato?

-Lajmëtarët e parverës: lelekët.

-Që ku vinë, Tan?

-Nga detet e Lindjes, Kali.

Një re udhëtare i erri ballën Kalisë. Po atëhere buzët e tyre u takuan dhe reja u tret. Dhe kurmi i saj kish mbledhur gjithë erërat e dheut, të barit e drurëve të Judhesë. Dhe buza e tij kish zjarrin e gjakut të Ilirisë.

Tjetër herë.

Rrinin ne pragu i shtëpisë. Ay i tha:

-Kali, qysh munt të të pëlqe, unë me mjekër?...

-Edhe ati im kish mjekër, edhe gjyshi mjekër.

Edhe nëna e ka dashur atin dhe gjyshja gjyshin.

Qysh munt të jetë i bukur një burrë, pa mjekër?

Dhe pas pak, si mendohej:

-Po mjekra jote është më e bukur Tan. I afrohet ngjyrës së gështenjës. Si do jesh ti në pleqëri? I gjatë e mjekër bardhë, si një profit.

Ay s'fliste: e vështronte dhe mbyllte sytë ngadal.

-Tan!

Dora e saj e ftohtë i preku ballën, u përpoq t'i hapë sytë.

-Tan, përse i mbyll sytë? Nuk do të më shëkossh.. Jam e shëmtuar, Tan?

Ay:

E bukur je, miqesha ime,

e bukur je.

Sytë e tu si të pëllumbit..

-Dhe përse i mbyll sytë?

-Që të të shoh më mirë, zemra ime.

-Këtu jam, Tan! Hapi sytë! Kam frikë kur jam vetëm!

Ay e pushtoj në krahë edhe ashtu si ish me sy të pulitur, pëshpëriti në elinishte Këngën e këngëve të Sollomonit:

*Sa të ëmbëla janë përkëdheljet
e tua, o shoqeza motra ime;*

*Më të këndëshme se vera janë
përkëdheljet e tua,*

*Dhe era e shtatit tënt i kalon
të gjitha aromat.*

*Si hoji i mjaltës janë buzët
e tua, o shoqeza motra ime*

*Ti mjaltë ke ndënë gjuhën
tënde*

*Dhe era e veshjes tënde
si era e Libanit.*

Një krua kopshti je ti,

Një krua me ujë të gjallë

Që derdhet nga Libani.

*Zgjohu ti erë e veriut, ngrehu
ti erë e jugës*

*Dhe fryni në kopshtin tim
që të më vijnë aromat.*

Dhe si mbaroj ay, vazhdoj ajo në gjuhën e
Galilesë:

*Le të vijë i dashuri im
në kopshtin e tij.*

*Dhe le të hajë nga pemët
e drurëve të tij.*

Tanushi qeshi edhe e ngriti më krahë:

*Hyra në kopshtin tim,
o shoqeza motra ime,
Dhe vola zmir e barëra
me erë,
Dhe hëngra hojin dhe mjaltin
tim,
Dhe piva verën dhe qumështin
tim*

Dhe me Kalijen në krah, kur hëna kish filluar të ngrihet mi kodra, Tanushi hyri brenda në shtëpinë e tij, dyke i pëshpëritur në vesh:

*Të dy sisët e tua si
dy zogj binjak të gazelës.*

Një natë Tat Tanushi e pa ëndër Kalijen të vdekur. Trupi i saj ish në mes të kishës dhe ay rrinte më gjunjë dhe e vështronte. Çdo korë kish nga një kandil përpara dhe çdo kandil ish i ndezur.

Ish qetësi.

Nga alltari vinte një zë i ëmbël që këndonte të kënduarat e vdekjes: "Cili gëzim i jetës mbetet i pa përzier me hidhërim? Cila lavdi qëndron mbi dhe e paçvendosur? Të gjitha janë më të dobëta se hieja. Të gjitha janë më të reme se ëndërat; një çast e të gjitha këto i mëkëmbëson vdekja". Ay që këndonte nuk ish prift po vetë Krishti i veshur me të shenjtat e meshës dhe me kurorë drite reth kryes. Përveç Krishtit,

përveç Uratës edhe përveç Kalijes së vdekur nuk kish tjetër njeri në kishë. Dhe zëri i Krishtit vazhdonte të kënduarat e vdekjes: *"Si lule fishket dhe si ëndër shkon e përndahet njeriu..."*

Tat Tanushi ndjente helm e gas bashkë: helm për vdekjen e së shoqes, gas se vetë Krishti i këndonte asaj. Dhe i pëshpëriti ngadal: "Dëgjon, zemra ime, zbriti vetë Ynëzot të të këndojë – Gëzoju, Kali!"

U ngrit më këmbë me Kalijen më krahë. Ajo ish e lehtë si penda dhe buzëqeshte me buzëqeshjen e të lumturit. Tata ngriti kryet lart, ndaj kupa e kishës, dhe ja se ku ajo ish plot dritë dhe ngrihej ngrihej gjer sa u bë qjell. "Pa fjalë – tha ay – kështu duhet të bëhet, mbasi Ynëzoti zbriti t'i këndojë asaj. E drejtë ka qënë në jetë, në tendat e të drejtëve do prehet".

Zgjati ndaj alltari krahët me trupin e Kalijes edhe u pregatit të thotë: *"Të tuat nga të tuat, o Zot..."*

Po, befasisht, iu kujtua gjithë ëmbëlsija e jetës tokësore me të shoqen, errësira e varrit ku do zbriste ajo, vetëmija e rëndë e së arthmes edhe një dhembje e madhe i çau shpirtin. Qau me zhurmë sa kumbojti gjithë kisha.. Atëhere zëri i alltarit pushoj, kandilet e ulë dritën dhe Kalija nuk ish më në krahët e tija përveç se një skelet. Sytë e saj të bukur u bënë dy vrima të errëta, buzët e holla gropë e ngrysur dhe sisët e forta: rebra të verdha. Binte erë dhë e vdekje si bjenë erë varret e vjetër kur hapen. Tat Tanushi thirri me zë të math:

“Përse, o Zot, përse? Ç’të bëra vallë që më ndjek me urrejtjen tënde?” Zëri i tij i egër u përpoq mur më mur dhe shohti gjithë kandilet. Errësirë katrani. Befas kisha u ça më dysh, u hapnë të thellat e tokës dhe Tat Tanushi u shemb tatëpjetë. Zhurmë e madhe si zhurmë shumë ujrash kur bjenë nga malet. Ferra e gurë të mprehtë i gjakosnin trupin, po dhembje mishi nuk ndjente. I dukej sikur ay, Tat Tanushi i Bubutimës ish ëngjëlli i zi i hedhur nga qjelli në hadh. Kjo ish dhembja. Shpata e zjarrtë e Kryeëngjëjve e ndiqte prapa. Era e varrit i helmonte frymën. “Gabova – thesh – gabova para Zotit”. Një ankth i math i shtrëngonte zemrën.

Dyke u shembur greminë pas greminë, nëpër natë, ja se ku sytë e tij çquan përtej – sa lark, sa lark... – një dritë të zbehtë që ngjiste me dritë kandile. U përpoq të shkojë ndaj drita dhe nuk ecte dot. Çdo gjë – drita, koha dhe ay vetë – kishin ngrirë si shtylla guri e nuk lëvisnin nga vëndi. Po zemra e tij kish jetë. Dhe jeta ish vuajtje. Dëgjoj, befas, prej së thellash, një zë që fliste në një gjuhë të lashtë: “Qetësi, qetësi.. Sepse të fshehta e të çuditëshme fort janë rrugët e Zotit. Si lumë i rreptë zemërimi i tij, si det i thellë mëshira”.

Dëgjoj pastaj një zhurmë të madhe si zhurmë deti edhe u zgjua.

Dirsë të ftohta në ballë.

Kalija flinte pranë tij; e qetë, e ëmbël. (O lëçitës! Kam parë njerës që shëmtohen kur flenë, po Kalija

e bukur bëhej edhe më e bukur..) Drita e kandilit i ndriçonte fytyrën. Tata u ngrit, u fal përpara korës, u ul e puthi dorën e së shoqes dhe doli në natë.

Errët. Nata binte erë parverë: erë dheu të ri, erë bari të ri. Ndjehej rëgëtima e kronjve. Tata ra më gjunjë edhe balli i tij preku tokën e lagur nga vesa. U fal pa zë, pa fjalë, pa mendim.. Kur u ngrit, çqoj yj në qjell. Një qetësi e madhe i kish zbritur në zemër. Hyri në kishë, ndezi një qiri, hapi librat dhe nisi të këndojë troparet e shenjta. Dhe tropar pas tropari zëri i tij u ngroh, këndimi u ëmbëlsua. Dyke kënduar, në ishullin e dritës që bënte qiriri, zemra e Tatit bashkohej me Zotin edhe i thesh: "Merr vite nga vitet që më ke dhënë dhe jepja shërbëtores tënde Kali – që të lavdërohet emri yt përjetë" ..

Vazhdoj të kënduarat gjer u gëdhi edhe kisha u mbush me dritë. Vuri atëhere qirinë në shëndan edhe ra më gjunjë në mes të kishës atje ku iu pat ëndërsuar Kalija e vdekur. E zgjuan shpeshët që cicërinin në dritoret. U ngrit atëhere më këmbë dhe hyri në alltar. Krishti që pat kënduar natën, në ëndër, nuk ish aty..

Ardhi moti rotull.

Kalija tretej dita me ditën, si treten ata të lëngjyerit. Veç dhembjes së trupit kish dhe tjetër: "Sikur të kishim një fëmijë, Tan.." Po trupi i saj s'lidhi fëmijë. Në parverë, vdiq.

Aq shumë e tronditi kjo Tatën sa iu duk se u shemb gjithë jeta dhe ranë kryqet e lartësirave. Kish parë shumë të vdekur në jetën e tij, po tjetër ish Kalija. Ajo s' duhej të vdiste.. A mos e kish sjellë që largë për ta varrosur aty? Nga dhembja e madhe mjekra e flokët e tij u zbardhë krejt, sa dukej plak i shkuar dhe jo njeri më tridhjet e shtatat. I mirrte së vdekurës dorën e ftohtë edhe i thesh, pa pushuar:

-Kalije, zemra ime.. Noemi, jeta ime..

Dhe i puthte dorën, ballën, faqet. Po të gjitha këto ishin pa jetë dhe të ftohta si guri. Doli në kopsht edhe preu dega bajamesh me lule edhe ia shtroj si shtrat së vdekurës. Dhe gjith lule bajame i vuri më të dy krahët, në krye e në këmbë. Edhe fytyra e saj kish ëmbëlsinë e vdekjes.

Si e bëri këtë, e rëmoj varrë që të mbushë porosinë e saj: "Ti, Tan, të më bësh varrë, të më vendosësh brenda". Toka ish e lagur nga shirat e parverës. Dyke thelluar varrë Tat Tanushi do kish dashur jo një herë po një mijë të hyjë ay vetë brenda dhe Kalija të ngjallet nga të vdekurit. Ky ish mëkat i math dhe si mëkat iu shkrojt në Librin e jetës. - "Tat Tanush, Tat Tanush" - i thirri një zë së larti - "përse e zemëron Zotnë me dhembjen tënde? A mos je ti i pari që ke të tillë dhembje? Nuk e mbuloj Avraami Sarën në tokën e Kiriati Arbas edhe Jakovi Rahillën në rrugën e Efratës? Ku është vallë besa jote në ngjalljen e dytë? Ku është shpresa ndaj ato që janë shkruar?" Po zemra e Uratës nuk e dëgjoj zërin e Zotit. Ay harroj se varri është dera

me anën e së cilës hymë në jetën e përjetshme. Edhe i duruar si është Zoti, i thirri përsëri: “Lere dhembjen tënde dhe ruaj kopenë time!” Po kaqe e madhe ish shembja e Tat Tanushit sa as kësaj here nuk dëgjoj. Sepse ay i mbante mëri Zotit për vdekjen e së shoqes.

Edhe Zoti ia shkrojti edhe një herë si mëkat dyke e lënë të lirë të ecë në rjetat e largneshit.

Tani Urata fliste dit e netë me të shoqen, si me një të gjallë, kudo që ndodhej: brenda në kishë i veshur me të shenjtat, në shtëpinë e tij, ne varri. “Kalije” – i thesh – “a të rëndon shumë dheri?” Dhe kur binte shi: – “Zemra ime, a të lag shiu?” Dhe kur kish hënë: – “Shpirti im a e sheh hënë mi ujra?” Kujtonte emrin e saj – në mëndje e në buzë – kur ngrinte qelqin e kungatës, kur bekonte gjindjen, kur këndonte të kënduarat. Dhe shpesh e më shpesh syri i tij e kërkonte të shoqen brenda në kishë në vëndin e saj që rrinte. Mbrëmave kur pinte verë, për të harruar dhembjen, mbushte edhe kupën e saj edhe i fliste: – “Pi, zemra ime!” Dikur, nga malli, i shkau mëndja t’i hapë varrë që ta shëkojë edhe një herë. Këtë nuk e bëri me dorë, po e kreu me mëndje edhe kaq mjaftonte sa t’i shkruhej si mëkat i rëndë.

Pastaj Urata shkeli dhe më tej, në rrugën e gjërë të mëkatit: bëri kora me fytyrën e Kalijes. Përpara tyre ay ndiste kandile e qirinj dhe këndonte të kënduara të shenjta. Dhe me që ngjyrat, ari e

argjëndi nuk i jipnin aqe fuqi, sa desh, për të nxjerë bukuritë e saj në dritë nisi ta gëdhendë në dru. Dyke punuar kështu ay iu afrua punëve që punojnë të pabesët e Kishës së Perëndimit.

Tani oda ku flinte Tat Tanushi ish plot me korat e me të gëdhendurat e saj. Shpesh herë ay mbyllte sytë dhe dora i shqiste mi të gëdhendurat me fytyrën e Kalijes dhe sikur e ndjente aty pranë.

Kaluan kështu tre vjet dhe në këta tre vjet ay u largua nga i Madhi i jetës, për një dorë eshtra e për fytyra të bëra në dru. Emri dhe fjalët e Zotit ishin edhe tani në buzët e tij, po zemra lark – sepse mbante mëri. Kish mbushur tani dyzet vjet, që do të thotë dy herë nga njëzet, dhe shpirti nuk kish mposhtur edhe trupin. Sepse shpirti i tij ish i sëmurë e nuk mposhte dot.

Tani bajamja e portokalli vazhdonin të lulëzonin si nga mot; djelli të lindë e perëndoje; era të shushëllijë nëpër fletë – dhe ay ish vetë. Boshin e math të shpirtit nuk ia mbushnin dot as hija e zbehtë e Kalijes, as korat dhe as të gëdhendurat e saj. Sepse trupi i tij kërkonte ato që janë të trupit... Hapte Shkronjën edhe këndonte: *"Nuk është mirë që njeriu të jetë vetë, t'i bëjmë atij një ndihmës që të jetë një lloj me atë"*. Dhe përsëri: *"Shijo jetën tënde me gruan që e dashuron, në gjithë ditët e jetës tënde të kota që të janë dhënë ndënë djellë, për gjithë kohën e kotësirës tënde; sepse kjo është pjesa jote në jetë dhe e lodhjeve që lodhesh ndënë djellë"*.

Si i këndonte këto ndjente një ankth të math, sepse gruaja që kish dashur zemra e tij ish këthyer në tokë. Dhe ligji i hirit nuk e lejonte të dashurojë e të marrë grua të dytë. Pa me që nuk zotëronte dot dëshirat e mishit, mendimi e shpuri në të tjera mëkate. Nisi të dëshërojë ato që i shihte syri: qengjet e kopesë së tij. Buza e njërës që priste kungatën prej dorës së tij i ngjiste buzës së Kalijes dhe e dëshëronte atë me dëshirë burri; syri i tjetrës kish shkëlqimin e syrit të Kalijes dhe e dëshëronte përsëri me dëshirë burri; gjiret e së tretës që shponin linjën e bardhë ishin si gjiret e Kalijes.. Dhe dyke mos patur as njërën nga ato për të shuar etjen e trupit i dëshëronte që të gjitha!.. E dinte ay se kjo gjë është mëkat për vdekje sepse shkruar është: *"Kushdo që ve re grua, me dëshërim, ka kurvëruar me atë në zemrët"* – po s'kish fuqi t'i largojë dëshirat...

Pa në thellësi e neteve kur desh të lëftojë kobimet e trupit dyke kënduar të kënduara të shenjta, dora e tij hapte – pa dashje – fletët e këngës së Këngëve të Sollomonit që i pat kënduar me të shoqen. Me të vërtet atëhere shumë pika qiriri patnë pikuar në faqet e Librës, po këto nuk ishin për shpëtimin e shpirtit. Sepse ja të kënduarat e tija: *"Të më puthë me të puthurat e gojës të saj! Sepse më të ëmbla janë përkëdheljet e tua sesa vera..."* Edhe përsëri: *"Të dy sisët e tua si dy zogj të gazelës.. Sepse e fortë si vdekja është dashurija.."* Edhe përsëri: *"Flokët e tua si një tufë dhi, që kullosin në Galaad.. Kthehu, kthehu, Shulamitë!"*

Këto të gjitha i këndonte Tata në librën e Sollomonit, mbretit të Izrailit dhe u jepte atyre kuptimin e mishit, jo të frymës. Edhe oda ku rrinte ay mbante erë dru qiparisi që digjej në vatër, që i shtonte dëshirat për ato të botës.

-Të jenë mëkate këto? – pyeste ay veten. Dhe gjith aty vetë përgjigjej: – Mëkat? A s'janë të gjitha në Shkronjë? A nuk i ka shkrojtur i biri i Dhavidhit, Sollomoni, që mbretëronte mbi Izrail?

Dhe kur pluhuri mbulonte të gëdhendurat me fytyrën e Kalijes, trupi i tij kërkonte trup, me egërsinë e përrënjve që s'shohën ku zbresën. Filloj tani të dëshërojë fatin e Jakovit që kish shumë gra e shumë shërbëtore për dëshirat e tij, Rruthin e Boozit, Estherën, Shulamitën e bukur e gjer Marije Magdalenën...

Filloj ay të vështrojë me sy të tjerë botën dhe shkrimet e shenjta – të vjetrat dhe të rejat – dhe të gjejë brenda tyre sende që s'i kish gjetur a kuptuar më parë. Dhe ças për ças kurvëronte me zemrën e tij me berrat e tufës së tij e me sa i shihte syri. Ardhi pastaj edhe shembja e madhe: trupi i tij njohu trup gruaje..

-Aty është Tata Prifti? – pyeti një zë femre.

S'kish tjetër kush t'i përgjigjej veç se vetë Tat Tanushi. Rrinte ndënë pjergullën e ngarkuar me rush të pjekur – sepse ish vjeshtë. Koshet e bletëve ishin aty afër dhe zjenin si ujë që rrjedh.

Zëri i hollë pyeti rishtas:

-Aty është Tata Prifti?

Prifti pyeti:

-Kush trokëllin në derë?

Çape të lehtë u afruan.

Tat Tanushi pyeti edhe një herë:

-Kush je ti?

Gruaja nuk foli gjer u afrua ne pjergulla.

-Unë, Tatë.

Ish një grua e gjatë, e bardhë, me veshje qyteti.

Vështrimi i saj ish kuximtar. I foli atij:

-Tatë, më kanë lëvduar korat e shenjta të dorës sate. Dua të marr disa për shtëpinë time e për miqtë e shtëpisë.

Ay nuk iu përgjegj përnjëherë: e vështroj atë i mvrejtur, si veglë me anën e së cilës punon largneshi. Gruaja tha:

-Banesa ime është në qytet, po tani kam ardhur në vreshtën time aty poshtë, për ta vjelë. Dhe lashë vreshtën të shëkoj korat.

Tata i foli:

-Grua, prit.

Ay u largua drejt shtëpisë së tij, ajo priti ndënë pjergullë. "Njeri i egër ky" - foli gruaja me vete, dyke këputur disa kokra rush nga pjergulla. - "Ari mali! Si munt të nxjerë dora e tij kora të bukura?" Përsëri çape të rëndë: Urata sillte dy kora. Gruaja ndreqi shaminë që i mbulonte flokët.

-Grua - foli Tat Tanushi - në qytet gjen kora më

të bukura të sjella nga vëndet e huaja; këto të mijat janë vetëm për në katunt.

Gruaja nuk dëgjonte: shëkonte korat.

-Tatë! – thirri ajo – shenjtoret e tua janë si të gjalla, gati për të folur!

Ay u anua mi kryen e saj, të vështrojë: disa fije nga flokët e gruas i preknë ballën, era që i del nga kurmi iu derth nëpër trup si derdhen përrënjtë tatëpjetë. U turbullua edhe u tërhoq. Kur ajo ngriti kryet ta vështrojë, Tata ish zbehur. Gruaja foli:

-Janë të bukura, Tatë!

Dhe pas një grime:

-Dua t'i marr që të dyja. A munt të shoh edhe të tjera?

Tat Tanushi ish bërë zot i vetes dhe po mbaronte në mëndje “... dhe mos na shpjerë në ngasje..” Gruaja e vështroj drejt në sy, me kuximin e gruas së qytetit.

-Grua, prit – i foli ay dhe u largua. Dhe brenda tij ay i lutej Zotit ta shpëtojë nga të ngarët e të ligut. Po, pa dashur, në lutjen e tij përziejeshin vargje të këputura nga Kënga e këngëve: “Sa e bukur e sa e bryllët je ti, o vasha ime, plot me hire! Flokët e tua janë si purpura. Një mbret rri i lidhur në gërshetat e tua”. Dhe përsëri: “Shtati yt i ngjan palmierit. Sisët e tua janë si rushi. Thashë me veten time: O sikur të ngjitem në palmier. Të vjel pemët e tija..” Mori disa kora edhe i solli ndënë pjergullë. Gruaja e vështronte në ekstazë.

-Të perëndishme janë, Tatë! Dhe të gjitha shenjtoresha, me gjith ata sy. Vetëm hllanida¹⁾ ndryshon.

Tat Tanushit iu kujtua Kalija.

Qetësi.

Urata e krahasonte, me mëndje, gruan që kish aty pranë me gruan e Apokalipsit që mbante në dorë qelqin e mëkateve ("dhe mos na shpjerë... se jotja..")

-Tatë - foli gruaja - a më fal gazin t'i shoh edhe të tjerat që i ka bërë dora jote?

Ay foli:

-Grua, eja pas meje.

Dhe hynë të dy në shtëpin e tij, ku të gjitha muret ishin të mbuluara me kora e me të gëdhendurat e Kalijes. Gruaja fshiu pluhurin që kish rënë mbi 'to.

-Tatë - foli gruaja - kjo cila është? (Dhe buza e gruas ish e hollë, e kuqe si lëngu i shegës. Dhe syri i saj ish i gjelbërth, dhe fytyra e bardhë.)

Ay u përgjegj:

-Motrë, kjo është e parafjetura mbë Zotin, gruaja ime. Si foli kështu Urata u mbështet ne dritorja dhe vështronte jashtë, sepse druhej të vështrojë gruan që kish hyrë në shtëpin e tij. Ajo u afrua (aqe pranë sa ay ndjente erën e trupit të saj) edhe i foli:

-Bukur i ke punuar të gjitha, Tatë, në dru

1) hllanida (gr.) - veshje (sh.p.)

robulli, në dru ulliri e të tjerë drurë, po sa bukur do kish qënë dhe në gur. Sepse gurin nuk e tret koha.

Ay s'foli.

Foli ajo:

-Tatë, ti shumë vuan, sepse shumë dashuron. E lumtur gruaja që ka robëruar zemrën tënde.

Zëri i saj ish i butë. Ajo ish e gjatë edhe e bardhë si e gëdhendur në mermer. U afrua pranë tij edhe mbështeti kryet në gjoksin e Tat Tanushit. Ay e zotëroj mishin dhe mbeti si shtyllë guri. Po syri i tij shkau nga kurora e flokëve të arta në vijën e gjireve tatëpjetë. Dhe tha me mëndje: *"Një mbret rri lidhur në gërshetat e tua"*. Dhe iu kujtua fjala e Eklisinstit: ¹⁾ *"Pra ti shko edhe ha me gëzim bukën tënde dhe pi me hare verën tënde. Shijo jetën tënde me gruan që do.. Të gjitha ato që ke në dorë t'i bësh bëji me gjith fuqinë tënde sepse në varr nukë ka asgjë, as mendim, as dituri, as urtësi.."*

Gruaja i pushtoj me krahët e saj trupin e tij – si bërshlemi që pushton lisin – edhe si u ngrit në majë të thonjve i preku atij buzët me buzët e saj.

Dhe buzët e gruas diqnin.

Sepse zjarri i kurmit të saj dilte me anë të buzëve.

Asohere shtëpia e Tat Tanushit u mbush si me erë lulesh që turbullojnë gjakun.

Dhe bota u shemb me zhurmë të madhe.

Dhe ranë gjithë faltoret.

1) Eklisinstiti – Ekleziasti (sh.p.)

Dhe ranë gjithë kryqet.

Sepse Tat Tanushi i Bubutimës, enoria e Apollonisë, kreu mëkatin e math të mishit, brenda në shtëpinë e tij, përpara korave dhe të gëdhendurave me fytyrën e Kalijes.

Dhe si e kreu, u shemb në shtratin e tij, i lodhur.

Pa djalli që kish marrë asohere fytyrë e shtat gruaje për ta hedhur atë në gjehenë¹⁾, u këthye në shtëpinë e saj dyke lënë tridhjet copë argjënt për të gëdhendurat dhe korat që mori. Ato ishin çmimi i humbjes së tij, prandaj ay i hodhi në tokë. Dhe përnjëmënd Tat Tanushi u mendua të ndjekë rrugën e Judhës Iskariotit, dyke u varur në degën e një peme..

Edhe u ngrys e u gëdhi.

Në mëngjes iu kujtua mëkati i kryer – sepse era e gruas me lëkurë të bardhë kish mbetur brenda në shtëpi e në trupin e tij – edhe e ndjeu qënien e tij të zhytur në lerë. Sipas kanuneve të Kishës ay s' duhej të meshonte as asaj dite as në ditë të tjera gjer sa trupi e shpirti i tij të pastroheshin me rrëfim, agjërim e pendim të vërtetë. Po ay harroj kanunet si pat harruar porosit e Zotit. Pra hyri në shtëpinë e Zotit, veshi veshjet e shenjta edhe qëndroj përpara Tryezës së shenjtë për të filluar shërbesën. Atëhere ay thirri me zë të fortë: *"I bekuar është Zoti Perëndija jonë tani e përherë e në jetë të jetëve..."* po zëri i tij

1) gjehenë (gr.vj.) – ferr (sh.p.)

në vënt që të ngrihej ndaj të lartave u greminos tatëpjetë. Edhe u dëgjua zhurmë e madhe si gurë që shemben nga mali. Si pushuan këto Tata dëgjoj fërfëllime krahësh – si krahë pëllumbash – brenda në kishë. “Donjë shpesh – tha – ka hyrë nga dritorja e nuk gjen daljen për të dalë”. Dhe përsëri ngriti zënë: “*I bekuar është...*” po përsëri ky u këput e ra në boshe shpellash.

Asohere i shkrepri atij diçka në mëndje: hiri i priftërisë. E pyeti zemrën e tij: – “A jam unë i drejtë – *áksios*, si thonë elinët – të qëndroj këtu përpara Zotit?”

Sa po mbaroj pyetjen e vet-vetes një zë i thirri i zemëruar:

-*Anáksios!* (që do të thotë: “nuk je i drejtë”).

Zëri dilte nga muret e altarit ku patnë fërfëlluar krahë shpeshi. Tata e dëgjoj edhe tha në vet-vete: Unë mëkatar jam, po hirin s’ma ka marrë askush. Edhe tha me zë të fortë:

-*Aksios!*

-*Anáksios!* – i thirri i pa njohuri, për të dytën herë.

Urata ia këtheu i zemëruar:

-*Aksios!*

-*Anáksios!*

Për tri të thëna që tha, tri përgjigje dëgjoj nga muri i faltores. Edhe si ish i shpejtë në zemërim – si kanë qënë e janë të gjithë ilirianët, edhe atëhere kur kanë hirin e Zotit – thirri me zë të vrazhët:

-Aty mbeç!

Dhe zëri ia këtheu:

-Kurrë mos vdekç!

Pastaj u bë qetësi e madhe: as fërfëllime krahësh, as zë njeriu. Urata zveshi të shenjtat edhe doli nga shtëpia e Zotit.

-Ku është varri i lumtur i Kalijes? – pyeti ay me zë kur u gjent prapa alltarit. Dhe gjith vetë u përgjigj:

-Këtu!

Po asnjë shënjë s' dukej aty: as gurë të gëdhendur, as lule, as bar. Vëndi ish shesh si pat qënë përpara se të varrosë aty të shoqen.

Përsëri Urata pyeti:

-A s'jam unë Tat Tanushi i Bubutimës? A s'kam patur grua të sjellë nga Galilea e Judhesë që e pata dashuruar shumë? A nuk pushoj kjo këtu, në tokë të Ilirisë? A nuk e varrosa unë dyke i bekuar trupin me vaj e verë? Ku është varri i saj? Sepse do isha i lumtur të çloth eshtrat e mija pranë varrit të saj.

Po askush nuk iu përgjigj. Dhe as ay vetë. Sepse boshi i mëndjes së tij ish shumë i math. Hyri atëhere në shtëpinë e tij të shëkojë korat dhe të gëdhendurat e dorës. Dhe nuk gjeti veçse drrasa e dru.

-Ku janë ngjyrat e bukura? Ku janë fytyrat e saj në dru? Ku? Ku?

Dhe askush s'iu përgjigj.

Sepse të gjitha portat ishin mbyllur.

Doli në kopsht ku argjëndi i gruas së qytetit shkëlqente nër barishta; i vetmi send që shkëlqente në një botë të murrme.

Dhe befas iu kujtua ëndra e vjetër kur ay ish shembur në greminë me eshtra të vdekuri në krahët e tij.

-U mbarua... – tha.

Dhe la katundin ku kish ungjillëzuar dhe kopenë që kish barituar dhe iku për në vënde të tjera, ku sytë këmbët.

II

Nga çasi i shembjes ditët u bënë javë, javët u bënë muaj, muajt vjete.

Dhe vjetet u mblodhë u bënë shekuj.

Në kaqë gjëmë kohë u ngrehnë e shembnë kështjella, u ngritnë e ranë pushtete, ardhë e shkuan breza. As faqja e tokës dhe as shtratet e ujrave nuk mbetnë të pandryshuar. Pyje u ritnë atje ku kishin qënë katunde dhe katunde atje ku kishin qënë pyje. Në shtratet e vjetra të lumënjve ritej bari, po uji kish hapur shtrate të reja. Luftra të mëdha u bënë më të gjitha anët sepse popuj u ngritnë kundër popujsh, gjer sa mundës e të mundur u kthyen në tokë.

Të gjitha këto i pa me syt e tija Tat Tanushi i Bubutimës. Sepse vetëm atë nuk e preku moti: mbeti i pandryshuar, ashtu si pat qënë ditën e meshës së fundit. Asnjë fije e bardhë nuk i ra nga kryet, asnjë rudhë e re nuk i doli në fytyrë. Mori shkopin e oshënarit në dorë edhe shkoj vënt më vënt, nëpër manastire, për pendesë.

Kish vetëm një dëshirë ay: vdekjen. Sepse është thënë: m'e ëmbël se mjalti e se çdo gjë është vdekja. Po vdekja që godiste të gjithë njerëzit në ditën e shënuar për sicilin, e linte atë të paprekur.

Filloj tani ay një jetë të çudiçme: binte në ujra e s'mbytej, hynte në zjarr e s'digjej, shkonte nëpër luftë e s'vritej. Dhe as tërmeti, as thika, as bishat e egra, as sëmundjet nuk ia mirrnin dot jetën. Gjith të paprekur e la vdekja edhe atëhere kur ay mori të tjera emra oshënarësh: Theodor, Theodot, Theofan, Theofil, Theohar, Timothe...

Kjo ish dhembje e madhe për Tatën, sepse ay mbante mi supe barrën e mëkatit. Dhe kjo shtoej dita me ditën, mbasi syri i tij shëkonte dhe mishi kish dëshira. Po edhe atëhere kur syri i trupit mbyllej, shëkonte syri i zemrës. Dhe dëshira ish gati për të shkrepur..

Sepse e lithte për tokë me zinxhira të forta i amëshuari femëror dhe koha për kátharsis¹⁾ nuk kish ardhur.

Pa si e kuptoj se nuk vdiste dot, ay e duroj jetën.

Edhe shumë breza që ardhë e shkuan e panë oshënarin e gjatë të Ilirisë dyke hedhur hijen e tij mi tokë e mi ujra.

Pastaj Tat Tanushi ardhi e ndenji për një kohë të gjatë në Shpellat e Zaumit, pranë manastirit të shenjtë të Kryeëngjëllit Mihail, që sot i thonë manastiri i Shenjt Naumit.

Për ata që nuk dinë ne po u themi se Shpellat edhe Manastiri i shenjtë gjenden buzë liqerit të Ahridës²⁾, rëzë malit që thuhet Mal i Thatë. Liqeri

1) kátharsis (gr. vj.) – pastrim (sh.p.)

2) liqeri i Ahridës – liqeni i Ohrit (sh.p.)

ka reth e rotull male të egra që vishen me bar në prenverë e me dëborë në vjeshtë. Po lart mi kulme ngjet që dëbora të mbetet e pa tretur gjer në mezin e verës dyke u pasqyruar në ujra, në orët kur pasqyrohen malet. Shpellat janë pjesë të Malit të Thatë dhe vijnë thikë mbi ujra. Kur vala rreh themelet e tyre ushëtima është e paprerë.

I egër është vëndi po i butë peshku. Yj të artë shëndrijnë mi luspat e tija.

Njerëzit e vëndit thonë se këta yj të artë janë thërime nga yjt e qjellit që bjenë në liqer, po kjo e thënë nuk është e vërtetuar me saktësi – mbasi askush s'ka zbritur brenda në ujra në orët kur këputen yjtë. Prandaj lëçitësit janë të lutur ta shqyrtojnë ata vetë këtë punë. Me këtë rast kanë për të parë me syt e tyre sa i kaltër është liqeri i Ahridës.

Vetëm një të metë të madhe ka ky: bukurija e tij ndryshon shtinë më shtinë dhe në çdo shtinë: ditë më ditë. Në këtë mënyrë kur ti gëzohesh se i preke me sy njërën ngjyrë ay e shkëmben befasisht – si një grua – dhe duhet t'i ndjekësh ndryshmëritë që i merr fytyra. Po a ndiqet dot uji nëpër ujë dhe era nëpër erë që të ndiqet ças për ças bukurija e liqerit të Ahridës?

Si vijë e përbashkët, zotëronjëse, në të katër shtinat, është kaltërsija: në shumë orë të ditës çdo gjë bëhet e kaltër: era, uji, qjelli, malet.. Dhe jo vetëm malet që janë sipër mbi ujë, me kryet në

qjell, po edhe ata që janë ndënë ujë, të varur, me kryet tatëpjetë. Atëhere goja mbetet pa zë dhe sytë s'nginjen dot dyke parë..

Në orët kur perëndon djelli, pas shiut, ngjet që çdo gjë të marrë ngjyrën e ndezur të maresë, ngjyrën e flakës e të arit. Dhe kur ti llaftarisesesh se u ndez era, ujët, malet e çdo gjë, ato të gjitha erren e këthehen në manushaqe, në gush-pëllumbi e në shkrumb të shkrumbosur.

Sa të larga janë kufiret në shtinat e tjera aq të afërme bëhen në dimër kur zbret dëbora dhe ulet qjelli poshtë.

..Desha të flas e s'fola gjë as për ylberet dhe hënën mbi ujra, as për valët me shkumbë. Pra doemos lëçitësi duhet të marrë shkopin në dorë e t'i shohë të gjitha me syt e tija, në të katër shtinat e motit.

Këtu ardhi qëndroj Tat Tanushi si u loth së prituri vdekjen në vënde të tjera..

I ra liqerit reth e rotull, dëgjoj valët e tij që kudo dhe hyri pastaj në Shpellat e Zaumit.

Dhe aty mbeti.

Shtres e mbulesë kish gurët, miq e fqinjë bishat e malit. Rënja e këlkëzës e bari i hidhur ish ushqimi i tij.

Nuk lëçiste libra e nuk zugrafiste me bojra - sepse librat i dinte më gojë dhe nga bojrat kish frikë. Përpiquej vetëm të ndriçojë të brendëshmet për kátharsin e math, dyke iu lutur Zotit në heshtje pa zë, pa fjalë - drejt për drejt me zemër.

Dhe sepse zëri i tij ish i qetë si vaji kur derdhet nga një calik në tjastrin, ay kish zbutur edhe bishat e egra që zbrisnin në shpellë kur i ndiqte dimri ose gjahtori.

Ecte zbathur në gjemba e në dëborë dhe trupi i tij nuk ndjente as dhembje, as të ftohtë.

Zjarr ndiste vetëm në netet me fërtymë dhe këtë e bënte për lundëtarët që lëftonin me valët, në terrët.

Rallë fort zbriste në katunde e qytete dhe vetëm për të mallkuar të fuqishmit që shkelnin të dobtit, të pasurit që zvishnin të vobektët. Atëhere zëri i tij bëhej i egër dhe fjala e ashpër. – Po askush nuk i mirrte dot jetën.

Në parverë e verë ngjitej në mal e mblithte bar të mirë që shëron sëmundjet. Si i mblithte e zbriste buzë liqerit ku vinin peshkatarët.

Dhe dora e tij nuk prekte as argjënt dhe as tjastr gjë me vlerë nga kotësiat e botës, sepse përpiquej që zemra e tij të jetë banesa e Zotit, vetëm e Zotit.

Dalngadal aty Tata gjeti qetësinë. Fytyra e gruas që i kish turbulluar gjer asohere jetën dhe ëndrrat nuk i çfaqej tani përveç se si një napëzë e bardhë midis qejsh e ujrash. Dhe kjo tretej shpejt, në erë.

Kur e kur shëkonte vetë Zotin që ecte mi ujra, si në liqerin e Gjenisaretit.

Dhe një natë ndek dremitte buzë shpellës, dikush e shkundi edhe i foli midis zhurmës së valës:

-Ngreu e shko ku do t' të thërresën, sepse ditët e tua u nëmëruan.

Edhe një kohë në këtë manastir të shenjtë – që sot mban emrin e Shenjt Naumit – ardhi Hirësija e tij Zoti Zot peshkop Nikanori i gjithë kishave të Apollonisë. Hirësija e tij ish asohere në vitin e shtatëdhjetë e tetë të jetës dhe kish barituar si peshkop tridhjet e tre vjet. Edhe ay kish mbledhur shumë urtësi e dituri nga librat e nga jeta.

Si qëndroj aty Imzot Nikanori dëgjoj fjalë të mira për ashkëtinë e shpellave edhe e thirri pranë tij.

Edhe Tat Tanushi gjeti hir pranë Hirësis edhe hëngri bukë dhe piu verë në sofrën e tij. Shumë net biseduan ata të dy për çuditë e shenjtoreve, për peshkun e butë dhe për verën e vjetër. Ardhi pastaj fjala edhe për mëkat edhe për hir.

Imzot Nikanori tha:

-Dëgjo, biri im! E madhe është gjëma e mëkatit, po e madhe edhe fuqija e hirit. Sepse hiri mburon nga Zoti. Edhe ndaj Zotit të pamundurats janë të mundura..

Tat Tanushi e dëgjonte kryeunjur. E pyeti Timzotin:

-A e ka këtë fuqi hiri edhe atëhere kur ay që e mban është i zhytur në mëkate?

Imzot Nikanori u përgjegj:

-E ka, biri im. Dhe pikërisht këtu qëndron çudija e pa thënë e besës sonë: jeta brenda varrit,

drita brenda natës, hiri brenda shtatit mëkatar. Jemi pnevmatoforë¹⁾, biri im, shtamba të frymës së shenjtë.

Tat Tanushi deshi ta pyesë edhe tjetër gjë, po Hirësija e tij i bëri shënjë të dëgjojë sepse desh ay t'i tregojë gjësend. Edhe sipas shkallës edhe urtësisë Tat Tanushi nuk foli, dëgjoj.

Imzot Nikanori tha:

-Biri im më Zotin, ngjarjen e myshterëshme që do ta dëgjosh sonte, shkruaje në drrasat e zemrës sate dhe tregoja sicit nga vëllezrit e tu, sepse ti ke për të rrojtur shumë vjet pas meje, si i ri që je (këtu një hije e lehtë kaloj fluturimthi mi fytyrën e Tatës dhe ky buzëqeshi me hidhërim, po Hirësija e tij që kish përveshur mëngën të mbushë gotat nuk e çqoj dot). Po më parë ne le të zbrazëm edhe nga një qelq nga pema e vreshtës, dyke lavdëruar me gojë e me zemër Zotin tënë.

Si tha këto Imzot Nikanori, i pari, dhe Tat Tanushi, i dyti, ngritnë qelqet e pinë.

-Tani, biri im, mbaj veshin e dëgjo:

Rronte njëherë në gjirin e Kishës sonë të madhe, që është mëma e të gjithëve, një peshkop me emrin Anania – sipas emrit të dërgimtarit Anania të cilin e festojmë ditën e parë të muajit Tetor. Emri i tij i vjetër kish qënë Anastas. Ay kish marrë hirin dhe mbante shkopin baritor në

1) *pnevmatoforë* (gr.vj.) – shpirtbartës (sh.p.)

dorë, po nuk ish i fortë në besën e drejtë, mbasi fjala e Zotit kish rënë në zemrën e tij si fara që bje në gur e nuk lëshon rënjë. Dyke e ditur këtë dhe lakminë e zemrës së tij, mbreti i të pabesëve i tha ati: – “Miku im ç’fitim ke ti nga shkopi që mban në dorë? Ç’fitim ke nga korat që u falesh? Ç’fitim ke nga feja e vjetër? Hidhi të gjitha dhe merr fenë time. Në vënt të shkopit do kesh shpatë, në vënt të korës: pushtet mbi njerës.” Dhe kur e pa se besa e Ananias ish si një kandil që e frynte era, mbreti i tha: – “Eja vështro!” E shpuri i tregoj pallate të bardha të rethuar me mure e kopshte: – “Të tuat do jenë të gjitha!” Iu bë më pranë e i foli: – “Do kesh qindra femra për dëshirat e tua. Zgjat dorën e merr!” (Si tha këto Imzot Nikanori bëri tre kryqe për të larguar hijen që kobon zemrën e njeriut dhe pështyu më të katër anët). Dhe si e pa mbreti kandilen gati për të shojtur, nxori myhyrin nga gishti e ia dha Ananisë: – “Merr këtë myhyr. Ç’të kesh vulosur ti do jetë vulosur prej meje. Ti do jesh dora ime e djathtë dhe ne do zotërojmë botën bashkë!” Këto të gjitha i pëlqyen Ananias – sepse i paudhi kish bërë shtrofkë në zemrën e tij – edhe bëri ç’i tha mbreti: la fenë e drejtë dhe mori shpatë e pushtet në dorë. Nga bari ay u bë ujë që çqen berrat. Dridheshin nga hija e tij jo vetëm të vegjlit e fesë së vjetër, po edhe të mëdhenjtë e fesë së re. Duart e tij u lyeën me gjak, të qarat e mallkimet u ngritën më qjell. Kjo i pëlqente mbretit edhe

e ngarkonte çdo ditë me ofiqe e dhurata: Sepse tiranët kanë nevojë për të tillë njerës.

Një natë mbreti grishi Ananian e miqtë e afërmë, për të argëtuar së bashku. Edhe skllave të hijëshme nga të gjitha kombet u shërbenin atyre në tryezë, të tjera u këndonin me gojë e me vegla dhe të tjera lonin valle përpara tyre. Si mbaruan darkën mbreti u bëri shenjë të dalën edhe u foli miqve: – “Ay prej jush që do na bëjë të qeshëm më shumë, ka të drejtë të zgjedhë shtatë nga skllavet e mija, t’i ketë për dëshirat e tij”. Edhe sikush nga të grishurit – që ishin nga të mëdhenjtë e mbretërisë – nisi të tregojë mjeshtërinë e tij që të fitojë çmimin: dikush u hoq zvarrë si gjarpri, dikush vrapoj me duar e këmbë si shtazët, dikush eci vetëm me duar. Edhe mbreti u gazmua e qeshi shumë nga sa pa me sy e sa dëgjoj me vesh.

Në mes të gazit një nga të grishurit foli: – “Të na tregojë tani ay që ka mbajtur emrin Anania, qysh i gënjente ata të fesë së vjetër me një qelq verë e thërrime bukë?”

Anania rrinte më të djathtë të mbretit: – “Vërtet, o vëlla” – i tha mbreti – “na trego si i gënjenje. Ti do fitosh skllavet!”

Ay u ngrit më këmbë, që ta shëkojnë të gjithë, edhe foli: – “Merrnja një qelq, si ky që kam në dorë, shtinja brenda verë e thërrime bukë edhe e bekonja që vera të bëhet gjak edhe buka trup. Pastaj u jipnja të gjithëve nga pak, me lugë.” Sa ishin aty e

vështronin Ananian dyke pritur grimën e gazit. – “Si bënje?” – e pyetnë. – “Ja kështu: ngrihnja qelqin mi krye me të dy duart, si shihni, edhe thërrisnja: *E bekuar është Perëndija jonë përgjithmonë tani e përherë e në jetë të jetëve..*”

Asnjë nga të grishurit nuk qeshi. Anania u hidhërua se do humbasë skllavet edhe thirri më fort: “*Merrni hani, ky është trupi im që thyhet për juve, për ndjesë të mëkateve. Pini prej këtij të gjithë, ky është gjaku i Dhiatës së re që derdhet për juve, dhe për shumë, për ndjesë të mëkateve*”. Vinja në mes të faltores e thërrisnja me zë të lartë: “*Të gjithë ne na kujtoftë Zoti Perëndi në mbretëri të tij, përgjithmonë, tani e përherë e në jetë të jetëve..*”

Edhe u bë qetësi e rëndë aty ku ishin mbledhur ata. Të grishurit e mbretit vetë e vështronin Ananinë me frikë të madhe. – “Përse nuk qeshni?” – u thirri Anania me zemërim. Ata i thonë: – “Bëj edhe një herë se nuk pamë mirë.” Edhe ay u ngrit e bëri përsëri. Ata në vënt të qeshën e vështronin me frikë të madhe. – “Mbarova” – tha Anania – “humba.” – “Jo” – tha mbreti – “nuk ke humbur. Bëj e një herë.”

E sepse fjala e mbretit s’ish fjalë po urdhër, Anania ngriti qelqin e këndoj për të tretën herë troparin: “*Të gjithë ne na kujtoftë...*” Ata e vështronin me tronditje.

I pyeti:

– “Përse më vështroni?”

I thanë: – “Ti nuk sheh e nuk dëgjon?” – “Ç’ të shoh e ç’ të dëgjoj? Desha t’u bëj të qeshni e s’ munda.” Ata i thanë: – “Reth kryes tënde kishe flakë edhe në odë fërfëlluan krahë pëllumbi.” – “Flakë mi kryen time e pëllumba në odë?” pyeti Anania i trembur. – “Po, flakë si gjuhë zjarri. I pamë me sy. Edhe pëllumbat të bardhë ngriheshin e zbrisnin kur këndonje.”

Ananias i ra qelqi përdhe, po as u thye, as u derth. Thirri: – “I shenjtë është Zoti Perëndija jonë! Mua të ligut nga gjithë njerëzit ma mbajti hirin e tij. Këthehem në fenë e parë! Në emrit të...”

Pa mbaruar fjalën një shpatë i preu kryet. Trupi i mbeti disa grima më këmbë, dora u ngrit të bëjë kryq – pastaj u shemb përdhe. Dhe kur ra u tuntnë muret.

Imzot Nikanori bëri shënjen e kryqit. Zëri i tij ish zëri i njeriut të trembur nga fuqija e myshterit.

Tat Tanushi pyeti:

-I ndjeu Zoti mëkatet Ananias?

-Kjo është fshehtësi, biri im. Vetëm Zoti edhe ëngjëjt e dinë.

Qirinjtë ishin më të shuar. Tat Tanushi u ngrit dhe ndezi të tjerë.

Vera kish mbetur në qelq.

-Jemi pnevmatoforë, biri im. Ato që duken të pamundura me anë të lëndës, bëhen të mundura

me anë të frymës. A nuk është shkrojtur se besa ka fuqi të lozë malet nga vëndi?

Tat Tanushi vështronte flakën e qirinjve. Fytyra e tij ish kaqe e tretur sa dukej sikur drita i shkon tej përtej.

Imzot Nikanori vazhdoj të flasë:

-Ngjarjen e çudiçme të Ananias, e ka shkrojtur në libër mitropolit i math Pamfili, që ka fjetur më Zotin sot e dyqint vjet. Librën e tij e gjen...

Tat Tanushi tha:

-E kam dëgjuar mitropolit Pamfilin në një meshë që ka nxjerrë në kishën e shenjtë të Shën Simonit, ku është hardhija që del nga varri i tij. Me të vërtetë fjala e tij ish e urtë dhe zëri i ëmbël.

-E ke lëçitur, jo dëgjuar, biri im. Ay ka vdekur përpara se të lindesh ti.

-Jo, Imzot, fjalën e kam dëgjuar me veshët e mij dhe atë vetë e kam parë me syt e mij.

Imzot Nikanori buzëqeshi edhe largoj qelqet e verës.

Tat Tanushi rrinte me urtësi. Lagu gishtin në verën e derdhur edhe shkroi mi tryezë KAA.. Iu kujtua befas gjësant edhe nuk e mbaroj fjalën. Bëri sipër saj shënjen e kryqit dhe në dy krahët e tij gërmat ΙΣ. ΧΣ.

Imzot foli me zë gjysmë-qërtonjës:

-Pema e vreshtës, biri im, të bëri të mbesosh se e ke parë vëllanë tonë të math Pamfilin. Ay ka dy shekuj që fle. U bë von e duhet të çlodhesh, biri im.

Tat Tanushi ngriti sytë nga shkrimet:

-Ati im më Krishtin, unë kam parë e dëgjuar jo vetëm mitropolit Pamfilin, po edhe Profirin edhe Gjerasimin edhe Ionathanin që kanë barituar përpara tij. Kur këndonte Imzot Ionathani sikur zbrisnin të lartat në tokë edhe besnikë qanin me lot.

Zëri i Tatës kish tani diçka që turbullon e trondit. Edhe fytyra e tij ndriçonte sa Imzot Nikanori nuk e vështronte dot. I foli ati:

-Sa herë je lindur ti, biri im?

-Një herë, Imzot.

-Në cilën tokë?

-Në Bubutimë të Apollonisë.

Imzot kërkoi nëpër boshin e mëndjes, mbylli pak sytë që të kujtojë gjësend edhe foli:

-Unë baritoj aty po emrin e këtij katundi nuk e kam ndjerë. Di vetëm, nga librat, se përpara shumë shekuj ka qënë një peshkop i urtë me emrin Angjir i cili ka shkrojtur për vëndet e vjetra.

-Ay, Imzot Angjiri, më ka dhënë mua hirin e priftërisë. Më kish marrë pas tij në detet e Lindjes për të mësuar mjeshtërinë e korave të shenjta. Aty u martova me një vashë nga Galilea që mori emrin Kalije - si desha të shkruaj këtu në tryezë.

Si tha këto Tat Tanushi uli kryet dhe vazhdoi të shkruajë me gisht. Imzot e pyeti:

-Dhe tjetër ç'mban mënt?

-Pushtete që janë ngritur e kanë rënë, ushtëri që kanë ardhur e shkuar, sëmundje, vajtje, dhembje, gjëmë, gjak..

Imzot e erri ballin edhe e pyeti:

-Më folë, biri im, si qëndron puna jote?

Vinte që jashtë era e freskët e mëngjezit. Liqeri po zgjohej. Malet ishin të kaltër.

Tata foli:

-Sepse gjeta hir përpara teje ja se ku po flas për të fshehtat e zemrës sime: Unë kam shekuj që jam këtu në tokë. Dua të vdes e nuk vdes dot.

Pushoj pak për të marrë frymë. Imzot Nikanori i tha:

-Folë, biri im, pa droje..

-Kam qënë prift në Bubutimë të Apollonisë, në ditët e të lumturit Imzot Angjirit. Rashë fajtor përpara Zotit me mëndje, me fjalë e me vepër dhe kështu si isha hyra në meshë të meshoj. Dëgjova asohere fërfëllime krahësh dhe pashë dritë të madhe. Zemra ime filloj të dyshojë në jam i drejtë – áksios – për t’i shërbyer Zotit. Atëhere dëgjova një zë që thirri: “anáksios!” Unë ngula këmbë sepse hirin e kisha e ia këtheva, me zemërim: “áksios!” Tri herë i shkëmbyem fjalët “áksios-anáksios” dhe pas së tretës unë mallkova: “Aty mbeç!” Ay më tha: “Kurrë mos vdeksh!” E lashë meshën e filluar dhe ika nëpër botë. Që atëhere s’kam hyrë në tjetër meshë.

Imzot Nikanori u trondit edhe u këthye ndaj korave për t’u falur. Si rifitoj gjakun e ftohtë, i tha:

-Biri im, qetësohu. Të thella e të pakuptuarshme janë punët e Zotit, po e pafuntme mëshira e tij..

Tregomë tani, pa droje, jetën tënde të parë gjer në çastin e meshës së fundit.

Edhe Tat Tanushi ia tregoj atij të gjitha: dashurinë e egër për të shoqen, mërinë që i mbajti Zotit për vdekjen e saj, korat dhe të gëdhendurat, dëshirat e mishit, shëmbjen e madhe...

Si e dëgjoj Imzot Nikanori u turbullua fort nga gjëma e madhe e mëkatit. Po iu kujtua fjala: urrej mëkatin po jo dhe mëkatarin edhe foli:

-I lavdëruar qoftë Zoti Perëndija jonë sepse ay të gjitha i bën që të zbulohet në botë.

Edhe përsëri:

-Biri im, ti me hirin tënt ke mbajtur në vënt ëngjëllin e Zotit dhe ay të mban ty të lidhur me jetën. Sepse e madhe fort është fuqija e fjalës: ajo hap rrugë nëpër ujra, ajo lith erërat mos fryjnë, ajo mban kohën më vënt.

Tat Tanushi dëgjonte me bryllet mi tryezë, me tëmblat nër duar. Fytyra e tij ish e bardhë si dylli i llambadhes. Jashtë ish zbardhëllyer dhe drita rynte brenda nëpër hekura. Imzot Nikanori u ngrit edhe hapi dritoren. Era e liqerit rodhi brenda me vrull edhe shojti qirinjtë. Imzot Nikanori ndenji pak në dritore, pastaj u afrua edhe i preku supet Tatës:

-Eja, biri im, të marrëm erën e mëngjezit.

Dual në ballkon.

Liqeri dergjej në mugëtirë. Pas pak djelli shtroj qilime drite mi malet e egra të Shqipërisë.

Dalngadal drita u zgjerua dyke zbritur tatëpjetë.

Tat Tanushi foli:

-Kam shekuj që mendothem, Imzot, mbi çudinë e kulmeve: djelli kur lint i ndrit ata më parë se grykat, kur perëndon vonohet nër 'ta pas grykave – përse?

-Çuditë e Zotit, biri im. Ay e ndan dritën si do vetë.

Dalngadal drita zotëroj në botë edhe liqeri u mbush me shkëlqime. Qytete e katunde të fshehur në terrët, zbarthnë anës tij.

Imzoti pyeti:

-Si të është dukur kjo jetë, Tatë? (për të parën herë i thesh ay me këtë emër).

-E hidhur edhe e ëmbël, Imzot. Me gjith vajtjet në frymë e në mish, nuk nginjem dot me qindrat parvera e vera, me qindrat vjeshta e dimre – sikush me bukuritë e tyre, me lindjet e perëndimet, me gjelbërimet e barit e zbardhëllimet e dëborës, me pemët e tokës e peshqet e ujit. Kam kaqe shekuj që rroj edhe më duket se sot dola në jetë. Po edhe vreret janë të shumta, sa jo një herë e kam thirrur ëngjëllin e vdekjes.

Tat Tanushi rrinte drejt me shpinën të mbështetur në direkun e ballkonit. Një murg kish mbushur shtambën me ujë ne mburimi që del rëzë shkëmbit të manastirit, buzë liqerit, edhe tani ngjitej ngadal, dyke folur vetë, në rrugën e drethuar. E pa Timzotnë lart, la shtambën, kryqëzoi krahët dhe qëndroj krye-ulur, për bekime. Imzoti ngriti dorën edhe e bekoj. Pëllumbat e manastirit u duknë mi ujra dhe u

këthyenë rishtas në tokë. Jeta kish rifilluar vrullin e saj.

Ra kambana për lutje.

Imzoti foli:

-Të zbresëm, Tatë, për lutje që të na tregojë Zoti rrugën për të zgjidhur ëngjëllin dhe ty.

Zbritnë të dy: Imzoti përpara edhe Tata pas edhe hynë në kishë.

Pas lutje Imzoti e pyeti:

-A di ku është kisha që ke filluar meshën e fundit?

-Jo Imzot: as kisha, as katundi. Prishjen e filluan kalorësit e Perëndimit edhe e sosnë ata të Lindjes.

-Po vëndin e gjen dot?

-E gjej.

-Të vemë atje të sosësh meshën e filluar.

Tat Tanushi ndjeu një dhembje: përsëri në Bubutimë? Kalija, mëkati..

I foli Timzoti.

-Vemë, Imzot.

-Ditën do ta caktoj unë, Tatë. Zoti qoftë me ty!

Imzoti ra të çlodhet edhe Tat Tanushi, doli të shohë edhe një herë ujrat, luadhet, drurët. I ra reth e përqark Drinit ndënë shelgje me dega të varura, piu ujë krua më krua dhe doli përsëri buzë liqerit. Bota gjithë ish veshur me shkëlqime. Dhe ndjeu një ankth të math në zemër: ish vetëm e s'kish kujt t'i tregonte kaqe bukuri që ka toka. Pa kur këtheu sytë nga Drini ku këndonin zoqtë pa një grua veshur

nër të bardha që shkelte mi ujra. Shtati i saj u
madhua, madhua dhe u ngrit nër shelgje, si napë.
Pastaj u tret.

Tata e njohu se ish Kalija.

Dhe ra më gjunjë, me kryet në tokë.

III

Imzot Nikanori edhe Tat Tanushi dual në mugëtirë nga manastiri dhe muarr rrugën anës liqerit. Ish qetësi. Vetëm mburimet këndonin këngën e tyre të egër dyke dalë nga shkëmbënjtë. Murgët i përcuall gjer ku fillon krasta, igumeni gjer ku mbaron. Aty u puthnë e u ndanë. Imzoti i hypi mushkës, Tata dhe shërbëtorët vinin më këmbë.

Ecnë shumë dit e shumë net nëpër vënde të egra gjer sa ranë në fushën e butë që mban sot emrin Myzeqe.

Tani njëmbëdhjetë priftinj - përveç Tatës - e shoqëronin Timzot Nikanorin.

Tat Tanushi filloj të shëmbëllejë vëndet e tij, sipas maleve. U duk deti. Lanë udhën e madhe edhe hynë nëpër vrage.

-Këtu ka qënë Bubutima - tha Tat Tanushi dyke treguar një pyll të math.

Po aty s'dukej asnjë gjyrmë jete njeriu. Vetëm shtazë që hiqen zvarrë a ecën me këmbë dhe shpeshëri.

-Po kisha? - pyeti Imzoti.

-Atje ndënë selvi.

Imzoti hoqi kazmën e parë, Tat Tanushi të dytën edhe pastaj të gjithë përveshnë krahët e rëmuar. Dual murishtat nga dheri.

Si mbaruan Imzoti u foli:

-Nesër është e Djela e të verbrit dhe ne do nxjerëm meshën e madhe të Shën Joan Gojëartit. Edhe u ngrys e u gëdhi.

Përpara se të llambaritë djelli Tat Tanushi i ra tokës¹⁾ prej trunxhi të nxjerë nga dheri, dyke grishur besnikët për lutje. Po përveç Timzotit, priftinjve e një bariu që ruante tufën, nuk ardhi njeri. Sepse besnikët e Bubutimës flinin gjumin e amëshuar, dyke pritur jo tingëllin e tokës po trymbetën e ngjalljes së dytë – sipas Shkronjës.

Si u bë ditë Imzot Nikanori, Tat Tanushi edhe të njëmbëdhjetë u veshnë me të shenjtat edhe hynë nër murishtat e Kishës për të meshuar. Edhe përpara se të shkelë në alltar Tata gjunjëzoj përpara Timzotit dyke i rrëfyer ati mëkatet, për ndjesë. Imzoti e kungoj me kungatë edhe e bekoj atë. Edhe si i bëri këto, Tata derdhi verë atje ku kish qënë varri i Kalijes edhe puthi tokën. Pastaj hyri në alltar, me frikë të madhe edhe thirri me zë të fortë:

1) tokë – pllakë e metaltë, së cilës i bien për të dhënë një sinjal. Çangë. (sh.p.)

"I bekuar është Zoti Perëndija jonë, tani e përherë e në jetë të jetëve."

Edhe të njëmbëdhjetë thanë, pas tij:

-Amin.

Si mbaruan Tata iu lut Zotit që ta bëjë të drejtë - áksios - për meshën e madhe.

Edhe u dëgjua një zë i rëndë që thirri nga murishtat:

-Anáksios!

Tat Tanushi tha:

-Më fal!

Ay iu përgjigj:

-I falur qofsh!

Edhe u bë qetësi, sa dëgjoreshin edhe bulkëzat nër barishta. Zëri i tha:

-Edhe ti më fal!

Tata ia këtheu:

-I falur qofsh!

Sa e tha fjalën që e zgjidhi nga mallkimi, u dëgjuan fërfëllime krahësh në alltar dhe një pëllump i bardhë mori të përpjetën e qjellit.

Edhe ay që pat qënë Tat Tanushi i Bubutimës qëndronte drejt në alltar. Mjekra e tij u derth befas tatëpjetë si ujë, vetullat i zbritnë mbi librën që mbante në dorë ashtu si duheshin të ishin ritur në shekuj që rrojti në tokë. Dhe kaq e gjatë ish mjekra e tij sa munt të rethonte tri herë tryezën e alltarit.

Pastaj Tat Tanushi u tret ngadal, në syt e të gjithëve
dyke mbetur vetëm një dorë hi në pragun e derës
së shenjtë.

Edhe të njëmbëdhjetët së bashku me Timzot
hymnuan e lavdëruan Zotin.

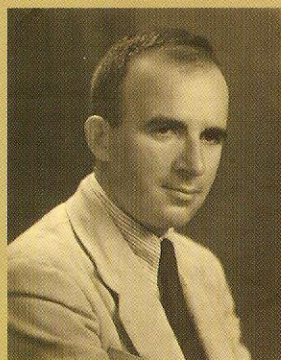
Mbaruar më
16 Shkurt 1947
E Djelë

Shënim

Ky botim i novelës “E madhe është gjëma e mëkatit” bëhet sipas variantit të fundit të ripunuar nga Autori. Ndryshimet e pakta nga botimi III janë ndreqje gabimesh shtypi.

Fjalja “Dyke punuar kështu ay iu afrua punëve që punojnë të pabesët e Kishës së Perëndimit” (fq. 27), në botimin e parë dhe të dytë ka qenë “... vëllezrit e Kishës së Perëndimit” ose “ata të Kishës së Perëndimit”, sipas varianteve që sipas krahasimit del se nuk janë të fundit.

Falenderojmë z. Zef Simoni për ndihmën në shpjegimin e fjalëve nga greqishtja e vjetër.

Pa fjalë se toka e botës është e bukur, sepse, si thuhet në Shkronjë, “dheu është vëndi ku Zoti mbështet këmbët e tija”, po m’ë ëmbël nga të gjitha është toka e anëdetit të Ilirisë, enoria e Apollonisë. Pra dhe Bubutima.

Këtë e kanë për të parë lëçitësit në qoftë se do kenë durimin të këndojnë rrëfimin që do t’iu shtrojmë përpara.

Çmimi 300 lekë